

torum a Deo veniam petit, eamque mentis postulat puritatem, qua opus est sacrificio Missæ sancte celebrando. Has preces concludit ista salutatione quæ per totam Missam septies dicitur, *Dominus vobiscum*, educta ex lib. Ruth. cap. 11. Huic Minister respondet, *Et cum spiritu tuo*, quæ verba ex S. Pauli ad Galat. cap. 6, v. 18, desumpta videntur. Mutua ista salutatio signum est mutuæ communionis et pacis, qua fideles invicem in fide et charitate Christi conjunguntur. Observa, ex septem vicibus quibus in Missa dicitur *Dominus vobiscum*, ter Sacerdotem ad populum non se convertere: primo post *Confiteor*, utpote qui totus fit in anima sua expianda; secundo ante evangelium, quia verbo Dei annuntiando intentus est; tertio ad praefationem, cum sublatum ad Deum animum proximoque sacrificio definitum habeat, ut animadvertisit Gavantus.

4. Deinde Sacerdos, postquam adstantes ad preces Deo fundandas excitavit, dicens *Oremus*, gradus altaris descendens, recitat orationes *Außer a nobis*, et *Oramus te, Domine, per merita Sanctorum*, etc. ac tum primum osculatur altare, quod aliquoties fit in Missæ cursu: altare autem typus est Christi, eoque osculo adhærere se Christo profiteretur, cui, sicut membra capiti, cōnnexi sunt Sancti quorum reliquiae ibi asservantur: ne-

que enim Missam celebrare fas est in altari quod vel sacramentum non fuerit, vel petra sacra non sit instructum: altaris autem et petra consecratio postulat, ut in iis condantur reliquiae Sanctorum.

5. Sacerdos osculato altari, ad cuius sinistram partem se confert, quæ *cornu Epistolæ* dicitur, legit *Introitum*, qui constat ex antiphona, Psalmo, et Gloria Patri. Introitus dicitur, seu quod Missæ principium est, seu quia a choro canebatur, cum Sacerdos ad altare accederet: hujus auctorem fuisse S. Gregorium communis est opinio. Cum autem plerumque ex verbis veteris Testamenti depromatur, docet Ivo Carnotensis cum quibusdam aliis, per eum nobis in memoriam revocari clamores et desideria veterum Patrum Messiæ adventum exspectantium.

6. Lecto Introitu, Sacerdos venit ad medium Altare, et dicit, alternis cum Ministro vicibus, ter *Kyrie eleison*, ter *Christe eleison*, et rursus ter *Kyrie eleison*: græca sunt haec verba quæ significant, *Domine*, vel *Christe, miserere*; quia precatione nihil ad ea quæ nobis opus sunt accommodatus, ut ea fugiamus pericula quæ semper nostræ imminent animæ, ni Deus nostri misereatur. Novies repetitur tum ad designandum vehementem postulantum affectum, tum quia, ut ait S. Thomas, tria sit supplicatio per-

sonæ Patris, trina personæ Filii, et trina personæ Spiritus sancti, contra triplicem miseriā ignorantiaæ, culpæ, et pœnæ; vel ad significantum quod omnes Personæ sunt in se invicem.

7. Postulationem misericordiæ Divinæ excepit hymnus *Gloria in excelsis Deo*, quem græci Doxologiam vocant: illius principium ortum est ab angelis qui Christo Jesu nato illud cecinerunt, Lucæ 2; cætera quis addiderit incertum. Ab Oriente in Occidentem transiit, nec continuo in Missam illatus. Septimo sæculo in Missa tantum Nativitatis Domini cani consueverat, deinde vero ad alias quoque Missas propagatus fuit; ita tamen, ut ab Episcopo tantum die dominica et solemnibus festis recitaretur, a Presbyteris vero nonnisi die Paschatis, quod evincitur ex lib. Sacramentorum S. Gregorii. Ab undecimo sæculo hymnus ille in omnibus dicitur Missis, exceptis illis quæ celebrantur pro defunctis, et iis quæ in feriis infra annum, extra tamen tempus Paschale, et in dominicis a Septuagesima ad sacram diem Paschæ; quia tempus illud, tempus est luctus et pœnitentiaæ, in quo non decet hymnus lætitiaæ et exultationis.

8. Post hymnum *Gloria in excelsis*, si ex Rubrica dicendus sit, Sacerdos salutat populum per hæc verba, *Dominus vobiscum*;

Episcopus vero per ista, *Pax vobis*, quibus verbis Christus Dominus post resurrectionem suam discipulos salutavit; episcopus enim Christi figura est: in diebus tamen pœnitentiaæ dicit *Dominus vobiscum*, ut reliqui Sacerdotes. Tum Sacerdos adstantes excitat ut Deum deprecentur, dicens *Oremus*, et recitat orationes quæ vocantur *Collectæ*. Collecta eo donatur nomine, vel quia Sacerdos, qui veluti mediator est Deum inter et homines, vota omnium colligit; vel quia brevis est oratio quam recitat supra populum congregatum; vel quia omnes, collectis in se animis, cogitationes et affectus suos ad Deum elevant. Sacerdos interim, sicut in cæteris orationibus, elevatas ad humeros manus tenet, qui quidem orandi modus in veteri ac novo Testamento commandatur. In veteri David cecinit: *In nomine tuo levabo manus meas. Expandi manus meas ad te*. In novo S. Paulus 1 ad Timoth. 2: *Volo, inquit, viros orare in omni loco levantes puras manus*.

9. Oratio seu Collecta ut plurimum ad Patrem dirigitur, et desinit in hec verba *Per Dominum nostrum Jesum Christum*; tum quia Dominus Jesus ad illum modum orare nos docuit, Joan. 6: *Quidquid petieritis Patrem in nomine meo*; tum quia nullum aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri, Actuum 4; tum

denique quod *per eum habemus accessum ad Patrem*, Rom. 5. Ex quibus intelligitur hanc clausulam ab Apostolis esse derivatam, qui eam a Christo Domino acceperunt. Quædam tamen collectæ diriguntur ad Filium cum clausula, *Qui vivis et regnas*, ne fortasse, inquit Bellarminus, alicui in mentem caderet, non aliam quam personam Patris posse disertis verbis invocari. Post Collectam Minister, populi nomine, respondet *Amen*. Hæc vox hebraica est, et interdum est affirmantis, cum post fidei dogma adhibetur; quandoque est desiderantis, si post aliquam orationem adhibeatur qua opem a Deo efflagitamus: aliquando etiam est assentientis, si Sacerdotis oratio rem aliquam respiciat quam nostrum sit exsequi et perficere.

10. Dicta oratione seu Collecta, legitur Epistola: eo nomine donatur, quia etsi interdum ex aliis quoque veteris novique Testamento libris desumatur, plerumque tamen ex Epistolis S. Pauli deponitur. Statui posse videtur hanc lectionem in Missa ab Apostolis esse introductam, ut colligitur ex luculento S. Pauli textu ad Coloss. c. 4: *Cum lecta fuerit apud vos Epistola hæc, facite ut et in Laodicensium ecclesia legatur, et eam quæ Laodicensium est vos legatis; nullos enim alios conventus Christiano-*

rum novimus quam qui ad sacram synaxim agebantur. Ideo Epistola magna cum attentione et reverentia legenda est, tanquam sermones Dei per Prophetas et Apostolos nos edocentes; promptusque despondendus animus ad servanda ipsius mandata: de his admonent nos manus, in lectione Epistolæ, supra librum posite, et veluti operi admotæ. In fine respondet Minister, *Deo gratias*, quam vocem vetustissimam esse et maxime commendandam patet ex S. Augustino, qui exprobat Donatistis quod illam Catholicon rum vocem irridenter.

11. Antiphona quæ post Epistolam dicitur, *Graduale* appellatur, a gradibus; vel quia juxta quosdam in altaris gradibus canebatur; vel quod cani consueverit, dum Diaconus gradus suggestus seu ambonis ascenderet. Addunt morem illum fuisse introductum, ne tempus quo Diaconus, recedens ab altari, in ambonem condescendit, sine cantu laberetur. Antiphona illa exsequendi desiderium significat, et ascensum ad apicem christianæ perfectionis, qui sunt fructus Prophetarum et Apostolorum prædicationis.

12. *Alleluia* dicitur post Graduale; hebraica vox est, et significat *Laudate Dominum*. Hujus vocis auctorem fuisse David regem colligitur e Psalmis, quorum multi hoc titulo inscribuntur; ea vox est etiam

Tobiæ cap. 13. In nova Lege narrat sanctus Joannes Apoc. 19, se audivisse choros angelorum in cœlo canentium *Alleluia*; unde licet conjicere pulcherrimum illud canticum e cœlis in Ecclesiam fuisse deductum.

13. Quidam e Scriptura versiculi qui post Graduale, diebus luctus et pœnitentiae, loco *Alleluia* recitantur, vocantur *Tractus*; cuius etymologia vocis est a trahendo, eo quod tractim et cum prolixitate verborum canatur. Denique *Sequentia* rhithmus est qui et *Jubilatio* appellatur, atque etiam *Prosa*, quod in ea nulla carminis lex aut mensura servetur; *Sequentia* autem illi nomen inditum, quia Graduale consequitur.

14. Lecta Epistola et iis quæ eam consequntur, Sacerdos ad medium altare redit, ubi, ut Evangelio legendō sese paret, recitat orationem *Munda cor meum*, qua Deum deprecatur ut cor et labia sibi purificet, quo digne sanctum annuntiare possit Evangelium, quemadmodum (ministerio Seraphim, Isai. 6) labia Isaïæ calculo mundavit ignito. Tum a Deo benedictionem petens dicit: *Jube, Domine, benedicere*; Diaconus vero, qui eam postulat a sacerdote, dicere debet: *Jube, Domne*: cuius rei apertissima ratio est; nam vox *Dominus* proprie Deo tantum convenit; *Dominus* vero, quæ trunca et diminuta vox est, tribuitur hominibus:

illud autem discriminem est inter benedictionem quæ a Deo, et illam quæ ab homine petitur, quod a Deo gratias quibus nobis opus est postulemus; ab homine autem petamus, Deum ut pro nobis oret, qui super nos benedictionem suam effundat.

15. Post eas orationes, Sacerdos ad dexteram altaris partem se confert, et ibi legit Evangelium, sive privatam celebret Missam, sive solemnem. Illud in Ecclesiæ primordiis legi cœptum esse patet ex S. Clemente et Papia apud Eusebium Hist. Eccles. l. 2, c. 15, ubi narrat S. Marcum, Romanis flagitiantibus, suum scripsisse Evangelium; quod cum S. Petrus cognovisset, librum illum auctoritate sua comprobasse dicitur, ut deinceps in ecclesiis legeretur. Sacerdos, dum incipit Evangelium, signo crucis librum signat, quasi dicat, ait Gavantus post Innocent. III. Hic Crucifixi liber est; seipsum vero signat in fronte, ore et pectore: in fronte quidem, juxta id quod ait S. Augustinus in Ps. 141: *Usque adeo de cruce non erubesco, ut non in occulto habeam crucem Christi, sed in fronte portem*; tum in ore et pectore juxta illud Apostoli ad Rom. c. 10: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*. In fine osculatur principium Evangelii submissa voce dicens: *Per Evangelica dicta deleanatur nostra delicta*, ad significandum amorem quo

ea doctrina amplexanda est et executioni mandanda. Illud tamen non osculatur in Missis Defunctorum, neque cum celebrat coram Cardinali vel Episcopo, in locis ubi jurisdictionem habent, quibus Evangelium ut osculentur ipsum Missale defertur. Demum Sacerdoti dicenti *Initium*, sive *Sequentia sancti Evangelii*, respondet Minister: *Gloria tibi, Domine*; et ad finem Evangelii idem dicit: *Lauda tibi, Christe*, in gratiarum actionem pro beneficio tantæ et tam salutaris doctrinæ. Populus vero stat, cum Evangelium legitur, ut significet paratum se esse ad ea Domini perficienda mandata quæ in Evangelio leguntur.

16. Diximus, lecto Evangelio, Catechumenorum Missam esse peractam; ad cuius rei intelligentiam, sciendum publicos poenitentes olim in quatuor classes distribui. Alii *Flentes*, alii *Audientes*, alii *Prostrati*, alii *Consistentes* dicebantur. Flentes stabant extra templi januam, ubi sua peccata deflebant; Audientes et Prostrati, in ea templi parte quæ Narthex appellabatur, ubi etiam Catechumeni morabantur cum Energumenis. Hi omnes, ut patet ex Conc. Arausic. I, dicto Evangelio et Sermone habitu, Diacono ad eos proclamante ut abscederent, extra tempulum dimittebantur. Quarta poenitentium classis, scilicet Consistentes, una cum cæ-

teris fidelibus, Missæ integræ aderant, non tamen Eucharistiae particípes erant. Huic priori Missæ licet poenitentes, seu *Audientes et Prostrati* adessent, Catechumenorum tamen nomen attributum est, eo quod major eorum esset numerus.

ARTICULUS TERTIUS.

De Symbolo usque ad Canonem.

Missa quæ olim Fidelium, seu Missa Sacramentorum dicebatur, incipit a Symbolo et in tres partes dividitur. Prima complectitur quæ præcedunt Canonem, secunda quæ sunt Canonis, tertia quæ Canonem sequuntur. De prima parte in præsenti articulo dicturi sumus.

1. Itaque Symbolum signum est quoddam seu tessera, qua fideles ab infidelibus secernunt; ducta similitudine ex militari signo, quo milites a trans fugis distinguebantur. Quatuor sunt Symbola: primum, *Apostolicum*, quod Apostoli condidere; istud non fuit litteris commendatum, sed voce traditum fidelibus, atque ita ore ad os translatum. Secundum, Nicænum est, in concilio Nicæno I compositum ad profligandam Arii impietatem. Tertium, *Constantinopolitanum*, in concilio Constantinopolitano I editum ad confutandam Macedonii hæresim. Quartum,

Athanasiandum est, quod sub S. Athanasi nomine circumfertur. Ubi observandum, quatuor illa Symbola non sic accipienda, quasi Ecclesia, columnæ et firmamentum veritatis, in fide variaverit; sed quod illam unam et semper eamdem fidem a Christo semel per Apostolos acceptam, et immobilem retentam, pro data novarum hæresum occasione, uberioris explicet et evolvat: ita ut si ea Symbola conferamus, nullum inter ea discrimen appareat, sed Nicænum et Constantopolitanum Concilium expressius enucleasse deprehendatur quæ in Symbolo Apostolico ab Arianis et Macedonianis oppugnabantur.

2. Symbolum Constantinopolitanum illud est quod in Missa recitat, eo quod in illo, juxta Cardinalem Bona, orthodoxæ fidei articuli disertius et luculentius explicitur, et exortæ usque ad ea tempora hæreses profigentur. Ecclesiæ Orientis multo ante quam Occidentalis Ecclesia illud in Missare citare cœperunt. Jam in Hispania et in Gallia Narbonensi ritus ille sæculo sexto invaluerat, ut colligitur ex can. 2 Conc. III Toletani an. 589 habiti: in Germania vero ante annum 804, ut claret ex collatione quam sub Carolo Magno Leo III Pontifex, cum quibusdam Episcopis habuit, quæque a Baronio ad illum annum refertur. Nonnulli sunt quibus videtur Ecclesiam Romanam non

ante undecimum sæc. cœpisse Symbolum in Missa recitare, istudque colligunt ex testimonio Bernonis Abbatis, qui narrat Romanos ab imperatore Henrico interrogatos, ipso Bernone assistente, cur Symbolum non canerent, respondisse, id ita fieri quod Romana Ecclesia non fuisset aliquando ulla hæreses face infecta, sed secundum S. Petri doctrinam, in soliditate Catholice fidei permansiſſet inconcussa; sed Imperatorem non antea desiisse, quam omnium consensu id Dom. Benedicto Apostolico persuaserit, ut ad publicam Missam illud decantarent: verum ut recte annotat Martene, non negat Berno Romæ Symbolum recitari consuevit, sed cantari; unde dicendum Imperatorem a Pontifice illud impetrasse, non ut recitaretur, sed ut quemadmodum in aliis Ecclesiis caneretur. Multa enim Mabillonius, Pater Le Brun et ipse Martene congerunt argumenta quibus evincitur jam ante nonum sæc. Symbolum illud in Ecclesia Romana recitari consueuisse.

3. Quod attinet ad actiones Sacerdotis cum dicit *Credo*, Rubricæ hæc præscribunt: dicto Evangelio stans in medio altaris versus crucem elevans et extendens manus, incipit (si dicendum sit) *Credo*. Cum dicit, *in unum Deum*, jungit manus et caput cruci inclinat; quo erecto, stans ibidem junctis

ante pectus manibus, ut prius, prosequitur usque ad finem. Cum dicit, *Jesum Christum, caput cruci inclinat.* Cum dicit, *Et incarnatus est, usque ad, et Homo factus est* inclusive, genuflectit. Cum dicit, *simul adoratur, caput cruci inclinat.* Cum dicit, *et vitam venturi sæculi,* producit sibi manu dextra signum crucis a fronte ad pectus. Ex his quæ Sacerdos ex Rubrica facere jubetur, notanda est genuflexio ad ea verba, *Et incarnatus est, usque ad illa inclusive, et Homo factus est;* quæ quidem genuflexio religiose instituta est in repræsentationem ac venerationem illius eximiæ humilitatis, qua humiliavit et *exinanivit seipsum* Filius Dei, *formam servi accipiens, et habitu inventus ut homo.* Rationem afferit S. Thomas cur in Missa post Evangelium dicatur Symbolum, et quamobrem in quibusdam Missis dicatur, in quibusdam vero omittatur. *Lecto,* inquit, *Evangelio Symbolum cantatur; in quo populus ostendit, se per fidem doctrinæ Christi assentiri.* Cantatur autem hoc Symbolum in festis de quibus fit aliqua mentio in Symbolo, sicut in festis Christi, B. Virginis et Apostolorum, qui hanc fidem fundaverunt, et alias hujusmodi.

4. Dicto Symbolo, si juxta Rubricam re citandum sit, Sacerdos osculatur altare, salutat populum dicens, *Dominus vobiscum,*

et excitato populo ad orandum verbo illo *Oremus,* dicit *Offertorium,* quod quidem ex eo nomen traxisse videtur, quia cani consueverat dum fideles, ex veteri consuetudine, panem et vinum in sacrificii usum offerebant. Offertorii nomine ea omnia continentur quæ fiunt a Sacerdote et Ministris, quæque recitantur ab illis verbis *Dominus vobiscum* usque ad clausulam Secretæ orationis, cum Sacerdos elata voce dicit, *Per omnia sæcula sæculorum;* quia nempe, prævia quadam oblatione, Deo dicat et devovet materiam panis et vini in corpus et sanguinem Christi convertendam. Illa igitur oblatio duntaxat præparatoria est; neque enim in Missa fit sacrificium panis et vini, sed corporis et sanguinis Domini. Dum autem illam perfidis oblationem, offer etiam Deo cor tuum, et omnium fidelium, ut sicut panis et vinum mox convertenda sunt in corpus et sanguinem Christi, ita cor tuum et omnium fidelium, in ipsum Christum per amorem et imitationem transformentur; adeo ut dicere omnes possint: *Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus.*

5. Ut singula prosequamur, dicto Offer torio Sacerdos Calicem detegit. Patenam capit cum Hostia, et utrisque manibus sub latam usque ad pectus sustinens, elevatis ad cœlum oculis et statim demissis, dicit ora

tionem *Suscipe sancte Pater.* In ea oratione æternum Patrem quem Deum vivum et verum appellat, ut est apud Danielem c. 14, orat, ut immaculatam Hostiam suscipiat pro suis innumerabilibus peccatis, offensionibus et negligentiis; non se solum, sed quotquot adstant, et fideles omnes vivos mortuosque Deo commendans, ut salutem æternam consequantur, juxta præceptum S. Pauli qui ad Hebr. c. 7 Sacerdotes ait debere *prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populo.* In hac oratione Hostiam etsi nondum consecratam vocat immaculatam, quod quidem nemo miretur; neque enim ea verba ad panem referenda sunt, sed ad corpus Christi, in quod panis hic, vi futuræ consecrationis, remanentibus speciebus, quam primum est convertendus. In fine orationis Sacerdos faciens crucem cum Patena, deponit Hostiam super Corporale, et ad dexteram collocat Patenam, ita ut ejusdem quedam pars sub Corporali tecta sit. Illud autem signum crucis juxta quosdam significat Hostiam super crucem poni, ubi Christus Jesus æterno Patri ipse se obtulit, ut nos a peccatis redimeret.

6. Pergit Sacerdos, et in cornu Epistolæ Calicem apprehendit, Purificatorio extergit, et sinistra illius nodum tenens, accepta de Ministri manu ampulla vini, ingerit vinum

in Calicem; deinde eodem modo tenens Calicem producit signum crucis super ampullam aquæ, dicens orationem *Deus qui humanae substantiæ; et infundens paululum aquæ in Calicem prosequitur, da nobis per hujus aquæ et vini mysterium.* Quod si celebret pro defunctis, non facit signum crucis super aquam, sed infundens illam absque benedictione, dicit orationem ut supra. Quodnam sit mysterium quod in ea vini et aquæ commixtione continetur, explicat S. Cyprianus Epist. ad Cæcil. *Videmus, inquit, in aqua populum intelligi, in vino ostendi sanguinem Christi; quando autem in Calice aqua vino miscetur, Christo populus adunatur, et credentium plebs ei in quem credidit copulatur et conjungitur.* Inde infert Gavantus nullam fieri aquæ benedictionem in Missis Defunctorum, quia aqua in his significat populum Purgatorii, qui jam est in gratia. Quidam per eam aquæ et vini commixtioneem putant Incarnationis ostendi mysterium, in quo humana natura cum divina hypostatice juneta est; quam explicationem tueri videntur haec orationis verba ex 2 S. Pet. Epist. c. 1 desumpta, *eius divinitatis esse consortes qui humanitatis nostræ fieri dignatus est particeps J. C.* Alii deum per eam commixtioneem putant intelligi aquam et sanguinem quæ defluxerunt a

latere Christi; et sane Sacerdos juxta Ritum Ambrosianum, et Carthusiani cum aquam in Calicem infundunt, dicunt: *De latere Christi exivit sanguis et aqua. In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.*

7. Sacerdos Calicem dextera apprehendit manu, eumque sublatum utraque manu tenens ad altitudinem oculorum, videlicet sinistra pedem, dextera autem nodum infra cuppam, stans in medio altaris, elevatis in cœlum oculis, eam dicit orationem, *Offerrimus tibi, Domine*: qua dicta, facit signum crucis cum Calice super Corporale, et ipsum in medio ita post Hostiam collocat, ut Hostia media sit inter Sacerdotem et Calicem, quem Palla tegit. Observat Card. Bona, in prædicta oratione, Sacerdotem dicere *offerrimus*, non vero *offerro* sicut in oblatione Hostiæ, eo quod juxta Romanum Ritum in Missa solemni Sacerdos simul cum Diacono hanc orationem recitat; qui quidem ritus in Missa privata retentus est. Animadvertis Bellarminus, Sacerdotem in prædicta oratione non dicere *Calicem salutarem*, sed *Calicem salutaris*, id est Calicem Christi Salvatoris, qui instituit ut calix ille offerretur et consecraretur; et addit, quod etiam si diceretur *Calicem salutarem*, tamen vera esset eorum verborum sententia, quæ referenda essent non ad præsentem Calicis sta-

tum, sed ad eum quo redigendus est per consecrationem.

8. Facta oblatione Calicis Sacerdos junctis manibus super altare positis, aliquantulum inclinatus, submissa voce ait: *In spiritu humilitatis*, qua quidem verba desumuntur ex longiori trium Puerorum oratione qui Babylone in fornacem conjecti sunt, *Daniel*, c. 3. Postea erectus, elevans oculos, manusque expandens, et statim jungens ante pectus, ait: *Veni, Sanctificator*, etc. et cum dicit *benedic*, dextera manu super Hostiam et Calicem simul signum crucis producit. Circa postremam hanc orationem observandum, quod quamvis propter haec verba, *omnipotens aeternæ Deus*, directa illa videatur ad Patrem, seu indiscriminatim ad tres Personas, quæ sunt unus Deus, revera tamen illam ad Spiritum sanctum dirigi. Istud indicant veteres Liturgiæ Ecclesiæ Græcæ et Latinæ: in iis enim petitur ut ignis Spiritus sancti delabatur, absumatque panem et vinum, et in corpus ac sanguinem Christi convertat. Id etiam aperte significat verbum *Veni*; nam juxta sacrarum Scripturarum idiotismum, duas tantum personas, Filium et Spiritum sanctum, invitat Ecclesia ut dilabantur e cœlo: cum vero sermonem dirigit ad Patrem, non dicit, *Veni*, sed, *Mitte nobis Redemptorem*, vel, *Mitte Spiritum tuum*. Quam-

obrem, cum oratio *Veni Sanctificator* non possit intelligi de Filio, pro quo sit deprecationis sequitur illam de Spiritu sancto esse intelligendam.

9. Dicta oratione *Veni Sanctificator*, Sacerdos a medio altari se confert ad cornu Epistolæ, et Ministro aquam fundente, lavat manus, id est extremitates digitorum pollicis et indicis, dicens Psalmum *Lavabo inter innocentes*, cum *Gloria Patri*; qui tamen versus in Missis Defunctorum, et a dominica Passionis usque ad sabbatum Sanctum omittitur. Binas hujus ablutionis rationes assert S. Thomas, primam quidem naturalem, quia aliqua pretiosa tractare non consuevimus nisi manibus ablutis; unde indecens videtur, quod ad tantum sacramentum aliquis accedat manibus inquinatis. Secunda moralis est, quia extremitatum ablution significat emundationem etiam a minimis peccatis, et talis emundatio requiritur ab eo qui accedit ad tantum sacramentum. Psalmus *Lavabo* huic actioni aptissime convenit. Quamvis in eo Sacerdos ex intima animi sui conscientia suam innocentiam declaret his verbis, *Ego autem in innocentia mea*, etc. quod nonnullis visum est absonum a christiana humilitate, attamen eodem tempore contestatur sibi opus esse Redemptoris ope et misericordia; addit enim: *Redime me,*

et miserere mei; nec timore peccandi caret nisi Deus præsto sit: *Né perdas cum impius*, etc. quibus sensibus laudata virtus continetur.

10. Sacerdos exterget manus, iisque ante pectus junctis ad medium altare reddit; ubi, elevatis ad Deum oculis, statimque demissis, paululum se inclinans dicit orationem *Suscipe, Sancta Trinitas*. Manus junctæ, et corporis inclinationes de quibus hic et alibi fit mentio, humilitatem Sacerdotis exprimunt, et Christi humilitatem significant juxta doctrinam S. Thomæ. Supradictæ orationis substantia in Græcis Liturgiis et in Missali Ambrosiano reperitur: in ea mentio fit de Passione, Resurrectione et Ascensione Domini nostri Iesu Christi, idque ut totum exprimitur Christi sacrificium: victima enim hujus sacrificii in Incarnatione primum electa et sanctificata, et in cruce mactata, in Resurrectione demum ac in Ascensione consummata fuit et in odorem suavitatis accepta, quando absorptum fuit in Christo *quod mortale erat a vita*, ut ait Apostolus, et victimæ a Deo accepta est in odorem suavitatis, et ad ejus dexteram fuit collocata. Quatuor primis Ecclesiæ sæculis fideles veritate quam reprobabant deorum multitudinem sibi exprobrarent ii qui trium Personarum mysterium ignorabant, a sanctissima Trini-

tate nominanda abstinebant, et omnes orationes ad Deum Patrem dirigebant: at vero sublato illo metu, nihil verita est Ecclesia tum Latina, tum Græca, in offerendo sacrificio, dicere: *Suscite, Sancta Trinitas.* In eadem oratione Sacerdos sanctissimam Trinitatem deprecatur, oblationem ut accipiat in honorem B. Mariæ Virginis, S. Joannis-Baptistæ, SS. Apostolorum Petri et Pauli, Sanctorum quorum reliquiae conduntur in altari, et omnium aliorum Sanctorum, *ut illis proficiat ad honorem, nobis autem ad salutem; quidquid enim honoris et gloriae adepti sunt Sancti, id omne vi sacrificii Christi sunt consecuti, et Christi honor et gloria diffunditur in Sanctos, qui sunt viventia membra cum eo, veluti cum capite, conjuncta.*

11. Post orationem *Suscite Sancta Trinitas,* Sacerdos osculatur altare, et ad populum conversus dicit: *Orate, Fratres,* et submissa voce prosequitur, *ut meum ac vestrum sacrificium, etc.* Non absimili oratione respondet Minister Deum deprecans, ut sacrificium suscipiat ad laudem et honorem nominis sui, et ad nostram et Ecclesiæ universæ utilitatem. Deinde Sacerdos in gyrum vertitur ad eam partem ubi est Missale, ita ut circulum describat, et in medio altari remaneat, ac submissa voce dicit, *Amen;*

subinde sine *Oremus* orationes prosequitur quæ dicuntur Secretæ. Ideo ex Minucio Felice Sacerdos dicit, *Orate, Fratres,* quia Christiani olim invicem se fratres appellare consueverant, utpote qui unum Deum parentem haberent, essentque ejusdem fidei consortes, et spei cohæredes. *Praefatae* orationes vocantur *Secretæ* eo quod submissa voce a Sacerdote recitandæ sint, ita ut Sacerdos ipsem se audiat, et a circumstantibus non audiatur.

12. Sacerdos ubi ad postremæ orationis Secretæ finem pervenit, vocem attollens dicit, *Per omnia sæcula sæculorum, quæ clausula ad orationes pertinet quæ jam recitatæ sunt, et ideo elata voce profertur, ut populus respondeat Amen, et orationes a Sacerdote recitatas confirmet.* Sequitur deinde *Praefatio;* ipsa est oratio, seu gratiarum actio, quæ Canoni quasi proloquium quoddam præmittitur, et qua disponitur Sacerdos et populus ad tremendorum Mysteriorum confectionem: unde Sacerdos post salutationem ad populum, in qua tamen ad eum non se convertit, incipit per hæc verba, *Sursum corda, ut dum respondet plebs per Ministrum, Habemus ad Dominum, admoneatur nihil aliud se quam Dominum cogitare debere:* simili ratione prosequitur Sacerdos et dicit: *Gratias agamus Domino Deo nostro, et*